شەریف پاشا، کێ بوو؟

بەشی دەیەم

نووسینی: ڕۆهات ئالەکۆم

وەرگێڕانی: کاوە ئەمین

Prinsessan Emine (ur Svenska Dagbladet 31/5 1908)

لە چەند دەرفەتێکدا، شەریف پاشا، هەڵوێستی خۆی لەمەڕ کۆمەڵگایی سوێد و، سوێد وەک وڵاتێک دەربڕیوە. لە یەکێک لەو گفتوگۆ سەرەتاییانەی کە لە گەڵیدا کردوویانە، پەسندی پەیوەندیی داو و دەزگایی پاشایەتی لەگەڵ خەڵکەکەیدا دەدات: "من ئەو مێژووە پرشنگدار و بە بەهایانە دەبینم، هەر لە کۆنەوە سوێدییەکان هێزیی جوامێرانەی خۆیان پاراستووە، ئەمەش بووتە هۆی ئەوەی کە دۆست بۆخۆیان پەیدا بکەن. لە ناو وڵاتەکەشدا من لەگەڵ پاشا دا، بەشداریی ڕاوشکارم کردووە، لە هەموو شوێنێک مرۆڤ، ڕێکوپێکیی و تەندروستیی بەرچاو دەکەوێت. ئەو پەیوەندییە هارمۆنییەی نێوان پاشا و خەڵک کە چۆن لە دەوریی کۆدەبنەوە و کاتێک دەردەکەوێت بە چ شێوەیە پیایدا هەڵدەدەن".

لە هەموو ئەو گفتوگۆیانەی لەگەڵ شەریف پاشا لە ڕۆژنامەکاندا کراون، ئەوەمان نیشان دەدات کە شەریف پاشا عەلاقەیەکی زۆری بۆ سوێد و پایتەختەکەی هەبووە. پێش ئەوەی شەریف پاشا، سوێد بەجێبهێڵێ، ڕۆژنامەی (سڤێنسکا داگبلادیت) گفتوگۆیەکی لەگەڵدا کردووە. لە وەڵامی ئەو پرسیارەی کە ئاخۆ جەناب عالی چی لە وڵات و گەلی ئێمە فێربووە و لەگەڵ خۆیدا دەیبات، شەریف پاشا دەڵێت :" ڕەنگە من زۆر بە ڕوونی لە کاتی نووسینی ئەو نامانەی کە بۆ ڕێژیمی خۆمانم ناردووە، ئەوەم دەربڕیبێت. داوای ئەوەم لێکردوون کە لاوانی ئێمە بنێرن بۆ ئێرە تا لێکۆڵینەوە لەسەر شتە پربایەخ و بەرزەکانی ئێرە لە هەموو ڕوویەکەوە بکەن. چونکە من لەوە تێگەیشتووم کە کارێکی وا خزمەتێکی گەورە بە خۆیان و وڵاتەکەمان دەکات".

شەریف پاشا، لەوە تێگەیشتووە کە سوێد یەکێکە لەو وڵاتە ئایدیالیانەی کە ئەو ئاشنایەتی لەگەڵ پەیدا کردووە. یەکێک لەو شتانەی کە شەریف پاشا پێی سەرسام بووە ئەوە بووە کە سوێدیەکان توانیویانە ڕەخنە لە وڵاتەکەیان بگرن، بە قسەی شەریف پاشا، یاسا ئەخلاقییەکانی سوێد جیاوازیی هەبووە لەگەڵ هەموو وڵاتانی دیکەی ئەوروپا.

ژیانی شازادە ئێمینە لە ستۆکهۆڵم

ژنەکەی شەریف پاشا، شازادە ئێمینە، منداڵی منداڵی دامەزرێنەری دەوڵەتی میسر، محەمەد عەلی پاشا، بووە. باوکی ناوی حەلیم بووە. لەو ڕاپۆرتانەی کە لە کۆنسوڵی سوێدە لە ئەستەنبووڵەوە نێردراوە، باسی ئەوەیان کردووە کە شازادە، خانمێکی زۆر دەوڵەمەند بووە. ئەوان خاوەنی (مەبەست شەریف پاشا و ژنەکەیەتی)، زەوی و زارێکی زۆر بوون لە قەراخ ڕووباری نیل. شازادە ئێمینە لە ساڵی 1868 لە میسر لە دایک بووە. بەڵام لە ئەستەمبووڵ گەورە بووە و لە ساڵی 1890 دا شوویی بە شەریف پاشا کردووە و سێ منداڵیان بووە. منداڵی یەکەمیان کە کچێک بووە لە ساڵی 1892 دا لە ئەستەمبووڵ لە دایک بووە و بەناوی باوکییەوە کە شێوەیەکی بۆ مێینەش بەکار دێت، ناویان ناوە (شەریفە). دوو کچەکەی تری بەناوەکانی سەعیدە و جەسا، لە ستۆکهۆڵم لە دایک بوون. تەنها خەمێک کە لەماوەی ژیانیان لە ستۆکهۆڵم ڕووبەڕویان بووەتەوە، ئەوە

بووە کە کچی یەکەمیان کە لە ستۆکهۆڵم لە دایک بووە،کچە دوو ساڵانەکەیان سەعیدە، دەمرێت. دوای ئەوەی کە دەچن بۆ فەرەنسا، کچە گەورەکەی شەریف پاشا، شەریفە، شانزە ساڵان و کچە بچکۆلەکەیشی جەسا، شەش ساڵان دەبن.

شازادە ئێمینە، ژنی ماڵەوە دەبێت و هەمانکات دایکێکی میهرەبان بووە. کاری سەرەکی ئەو بەخێوکردنی منداڵەکانی بووە. لە کاتی ئازادیی خۆیشیدا، زیاتر خەریکی خوێندنەوە دەبێت. ئەو کەسێک بووە بەهرەیەکی چاکی فێربوونی زمانی هەبووە، زمانەکانی ئینگلیزی، فەرەنسی و سوێدی، هەم بە نووسین و هەمیش بە قسە کردن، بەچاکی زانیووە. مامۆستایەکی شەخسیی هەبووە کە فێری زمانی سوێدی کردووە بە ناوی فەنیی پێتەرشۆن. ئارەزوویەکی زۆری بۆ ئەدەبی ژنان هەبووە. دوو خەباتکاری بواری مافی ژنان کە ئەو زۆر پێیان موعجیب بووە، فرێدریکا برێمەر و پرۆفیسۆر ئانمارگرێت هۆڵمگرێن بوون. کتێبە بەناوبانگەکەی فرێدریکا (هیرسا) کتێبێک بووە کە شازادە ئێمینە زۆر حەزی لێکردووە. کاتێک بەراوردیی ڕەوشی ژنانی ڕۆژهەلآت و سوێد کراوە، بەبێ دوو دڵی وتوویەتی کە ئێمە پەنجا ساڵ لەدوایی ئێوەوەین. بە وتەی مامۆستاکەی، شازادە، دژی هەژاریی، شەڕ و نابەرابەریی کۆمەڵایەتی بووە.

کاتێک ئەوان دێن بۆ سوێد، ڕاگەیاندنی سوێد هەوڵیان داوە بە هەچ شێوەیەک بووە پەیوەندی بە شازادە ئێمینەوە بکەن. بەڵام شازادە ئەوەی ڕەتکردۆتەوە. ئەو پابەندی عادات و تەقالیدی وڵاتەکەی خۆی بووە:
"شۆخ و شەنگی شازادە و زیاتریش بەهۆی بەشداری نەکردنی لە ژیانی کۆمەڵایەتیە فەرمیەکاندا، بووە هۆی ئەوەی کە مقۆمقۆیەکی زۆر لە ستۆکهۆڵم بنێتەوە، ئەوەش زیاتر بە هۆی ئەو داب و نەریتە ڕۆژهەڵاتیانەوە بوو کە ڕێگای لە بەشداری کردنی ئەو دەگرت".

شازادە لە چەند یاد و یوبلیۆمێکی جیاوازدا بە شێوەیەکی فەرمی بەشداری کردووە. ئەو لەگەڵ شەریف پاشادا، بەشداری لە یادی پەنجا ساڵەی پاشا گوستاڤ دەکات. وێنەی ئەو، لە دوایدا لە ڕاگەیاندنیی سوێددا بلاوکرایەوە. ڕۆژنامەکان دەستەواژەی "دولبەر- شارمانت)یان بۆ بەکارهێناوە. ئایا شەریف پاشا، چۆن لە هاتنی ژنەکەی بۆ ستۆکهۆڵمی ڕوانیوە؟ لە وەڵامدا دەڵێت: لە سەرەتادا، ژنەکەم، شەرمی دەکرد لە دەرەوە خۆی نیشان بدات، بەڵام پاشان زۆر بە خێرای خوی بە پەیوەندییە سوێدیەکانەوە گرت و تەنانەت زۆر بە چاکی فێری زمانی سوێدی بوو، شتێک کە من پاش دە ساڵ لە سوێد هێشتا نەیگەیشتومەتێ".

پێش ئەوەی ئەوان سوێد بەجێبهێڵێن، هاوکارێکی ڕۆژنامەی داگیترنیهێتەر ئاوا باسی شازادە ئێمینە دەکات: هەتا ئەم دواییەش هێندە پابەندی عادات و تەقالیدی وڵاتەکەی بوو کە نەیدەوێرا بەبێ لەچکە خۆی نیشانی هیچ پیاوێک بدات. ئەوە بە شێوە فەرمییکەی، بەڵام لە ڕاستیدا ئەو هەر لەسەرەتاوە هەندێک لە یاسا تورکیەکانی شکاندبوو...".
دوای ئەوەی کە خێزانی شەریف پاشا دەچن بۆ فەرەنسا، شازادە شان بە شانی مێردەکەی دەکەوێتە دژایەتی تورکە گەنجەکان کە سیاسەتە خەتەرەکەیان لە کۆتایدا بووە هۆی هەڵوەشاندنەوەی دەوڵەتی عوسمانی، لە کۆتایی شەڕی جیهانی یەکەمدا. شازادە ئێمینە بە غیاب بە پێنج ساڵ نەفی کردن حوکووم درا، ئەوە لە کاتێکدا کە مێردەکەی واتە شەریف پاشایان بە کاری سەختکردن حوکوومدا هەتا لە ژیاندا بێت. دوای جەنگی جیهانی یەکەم،ژمارەیەک گروپی ئێتنیکی و نەتەوەیی دەنگی خۆیان بەرزکردەوە بە تایبەتیش لە ئەستەمبوڵ. ژمارەیەکی زۆر ڕێکخراویی سیاسیی دامەزران، لە نێویاندا یەکەمین کۆمەڵەی ژنانی کورد هەبوو بە ناوی کۆمەڵەی ژنانی کورد بۆ گەشەکردن (کورت کادنلەری تەعالی جەمعیەتی) لە ئەستەمبوڵ. بە گوێرەی تێبینیەک کە لە ڕۆژمانەی (ئیستیقلال) لە 9 جونی 1919 دا بلاوکراوەتەوە، شازادە ئێمینە یەکێک لەوانە بووە کە کاندیدیان کردووە بۆ سەرۆکی کۆمەڵەکەیان، بەرپرسیارێتیەک کە شازادە ئامادە بووە بیخاتە سەرشانی خۆی. کۆمەڵەی ژنانی کورد، لەو تەلەگرافەی کە لە ئەستەمبووڵەوە ناردوویانە بۆ پاریس، سوپاسی شازادە ئێمینەیان کردووە بۆ کار و تێکۆشانەکانی.